

Az URBAN II akciója Lipcsében és Dortmundban (Németország)

Változó lakótelepek

A 12 német URBAN II programot az európai alapok, a szövetségi állam, a szövetségi tartományok és a városok közösen finanszírozzák. Részt vállaló, integrált és innovatív megközelítésükkel ezek visszadják az érintett lakótelepek vonzerejét és dinamizmusát, valamint az ott lakók büszkeségét és reményét. Ennek bizonyítéka Lipcse és Dortmund.



Ez a vitalitást jelképező, óriási földigiliszta a pszichológiai problémákkal küzdő gyerekek szüleinek, a lipcsei URBAN által támogatott Wege e.V egyesülete székhelyének homlokzatát díszíti

Karsten Gerkens, Lipcse városának urbanisztikai igazgatója egy olyan fényképet mutat, amelyen egy kislány valósággal úszik egy számára túl nagy méretű kabátban: „Nálunk ezt jelenti a városfejlesztés: a túl drága és túl nagy kabátot megpróbáljuk rá szabni a növekedésben lévő testre.”

A kép nagyon hatásos: Lipcse a „shrinking city”⁽¹⁾, azaz a „zsugorodó város” példája. A volt NDK Berlin után második legnagyobb városi agglomerációjának lakossága a harmincas évek 750 000-jéről 2000-re 493 000-re csökkent, hogy jelenleg 500 000-re duzzadjon. 1990 és 2000 között Lipcse 100 000 lakost veszített. E „vérvesztés” több okkal magyarázható: a nagyon alacsony születési arányszám kb. 25 000-es emberhiányt okozott, míg az újraegyesítés utáni 60 000 ipari munkahely megszűnte 25 000 lipcsei lakost kényszerített Németország nyugati részébe. Ugyanakkor, azon kis magánházak vonzerejének engedve, amelyekhez a keletnémet rezsim alatt nagyon nehezen lehetett hozzájutni, 50 000 lipcsei települt a külvárosokba vagy a közeli falvakba, otthagynva a tulajdonképpeni várost.

Ennek eredményeként számos épület kiürült, 60 000 lakás áll üresen, és a városszerkezet nagyon meggyengült. Egyes lakótelepeken a főutak mentén fekvő négy épületből egy lakatlan. Az összbenyomás azonban már nem egyezik a válságban lévő iparvárosok képével, vagy azzal a képpel, amelyet általában egy tönkrement városnegyed nyújt, mivel Lipcsében a frissen restaurált, pompás épületek az elhagyott, a megrongálódott homlokzatú épületek mellett állnak. Amit fájdalmas látni, mivel gyakran a „Gründerzeit” építészeti stílusban készült, szép épületekről van szó, azaz azon terjeszkedési és intenzív városiasodási periódus épületeiről, amely az 1870 és 1914 közötti évek Németországát jellemezte. Következésképp, a város négy nyugati lakótelepén (8 km², 32 000 lakos) életbe léptetett „Leipziger Westen” URBAN II program végcélja nagyon egyszerű: „Az emberek megtartása a városban és újabb emberek odacsalogtatása”, foglalja össze a programot irányító Norbert Raschke.

(1) Lipcse és szomszédja, Halle, a „Shrinking Cities” (<http://www.shrinkingcities.com/>) hálózatához tartoznak, mely projektet 2002 és 2006 között az építészeket, tudósokat és művészeket egyesítő Kulturstiftung des Bundes (Szövetségi Kulturális Alapítvány) irányította, és amely detroiti (USA), ivanovói (Oroszország), manchesteri és liverpooli (Egyesült Királyság) munkákat is eredményezett.

A tulajdonhoz... és a munkához való jog

„Keleten az embereknek nagyon kevés tulajdonuk van. Sokan szeretnének tulajdonosokká válni, de nemigen rendelkeznek a valamely épület megvásárlásához és felújításához szükséges anyagiakkal”, magyarázza Christoph Scheffen, aki az URBAN és Lipcse városa által támogatott Immothek szociális ingatlanügynökség koordinátora. „A mi szerepünk az, hogy önkéntes építésszel együtt felkutassuk a rendelkezésre álló és elfogadható áron felújítható épületeket, és azokat felajánljuk a lakásvásárlás szándékával jelentkező családoknak. Összeismerkedés, valamint az épület közös megvásárlásához és társtulajdonba vételéhez szükséges anyagi lehetőségeik megismerése érdekében összehozzuk e potenciális vásárlókat – átlagban hat háztartást épületenként.” 2002 és 2005 között 212 lakás talált vevőre ezen az áron. Lipcse az első németországi város, mely támogatja ezt a típusú műveletet, melynek a modelljét egy 500 000 eurós URBAN-szubvenció révén lehetett kidolgozni. Becslések szerint e művelet 40 millió eurót kitevő befektetéseket és hozzávetőleg 200 új munkahelyet generált a város egésze számára.



Akcióban a zöld brigád a lipcsei URBAN-övezet közepén található Henrietteparkban

Magától értetődő, hogy azokon a lakótelepeken, ahol a munkanélküliség aránya meghaladja a 20%-ot, a foglalkoztatás képezi a lipcsei URBAN-program fő prioritását. 8 millió eurót – a költségvetés 40%-át – szenteltek a „Gazdaság és Foglalkoztatás” elnevezésű projektnek, mely a vállalkozóknak nyújtott klasszikus támogatási formákat (tanácsadás, berendezések rendelkezésre bocsátása, hálózatba kapcsolás...) kombinálja az innovatívabb (iskolai vállalatok, ötletbörzék), célzott képzésekkel (fiataloknak, nőknek, bevándorlóknak...). A 2001–2004-es időszakban az URBAN Leipziger Westen 430 frissen létrehozott vagy megőrzött munkahellyel, 80 gyakornokkal, szakképzések hasznélvezőivel, és több mint 800 olyan fiatallal büszkélkedhet, akik egy intenzív, vállalkozásalapítással kapcsolatos tanfolyamon vettek részt. „2002 májusában a nulláról indultunk”, meséli Frank Basten, a „Freie Wirtschaftsförderung” (Szabad Vállalkozás Támogatása) nevű Vállalkozások és Innováció Központ tanácsosa. „A mai napig, azaz 2006 februárjáig 147 kisvállalatot támogattunk, ami 353 munkahelyet jelent. A szakági eloszlás jól képviseli az URBAN-övezet gazdasági szerkezetét, de a mi prioritásainkat is: 69 vállalatoknak szolgáltatásokat nyújtó, 28 kézművességi, 23 kereskedelmi, 14 vendégfogadási és 13 magánszemélyeknek szolgáltatásokat nyújtó vállalkozás. Támogatásainkkal azokat a tevékenységeket részesítjük előnyben, amelyek a lipcsei ipari szokásokhoz és sajátosságokhoz kapcsolódnak: az informatikához és az autóhoz.”

Az új lakosok városba csalogatásához természetesen a lakótelepek kicsinosítására is szükség van. E tekintetben, a „Városi övezet minősége” elnevezésű projekt finanszírozására az URBAN hozzávetőleg 7,3 millió eurót mozgósított. A különféle ráfordítások együttesen a Karl-Heine-csatorna újraértékelését és a volt ipari helyszínek zöldövezetekké való alakítását eredményezték. Emellett olyan intézkedésekkel is jártak, mint az újdonságszámba menő telekkölcsönzési rendszer. A nagy ipari parkok mellett Lipcsének nagyon sok kicsiny rendezetlen területe van, amelyeket tulajdonképpen csak meg kell tisztítani, és gaztalanítani kell, hogy kertekké vagy játszótérké lehessen alakítani őket. „Mi kapcsolatot teremtünk a telektulajdonos és azon személy vagy szervezet között, aki használatba venné azt a területet, és megpróbáljuk elérni, hogy egy ingyenes kölcsönzési megállapodást vagy egy ideiglenes bérleti szerződést kössenek”, magyarázza Tobias Habermann, aki az URBAN-övezet két „lakótelepi menedzserének” egyike. „Ezen mindenki nyer, miközben így sok városi rákfénét megszüntetünk. Ugyanezt az elvet alkalmazzuk egyes főutakra néző üres üzletek esetén is: ha a tulajdonos az előbb ismertett módon kölcsönbe adja őket, azok kulturális rendezvények helyszíneiként szolgálhatnak – ünnepek, kiállítások –, vagy a fiatalok, egyesületek állandó találkozóhelyeivé válhatnak...”

Lelkesedés

A Német Urbanisztikai Intézet (Deutsches Institut für Urbanistik/DIFU) egyik tanulmánya szerint a Leipziger Westen URBAN költségvetésének megközelítőleg 20 millió eurója 280 millió eurós magántőkét generált. „Ez természetesen kiváló eredmény”, állapítja meg Bertram Plate, a program szociális projektjeinek koordinátora, „de amit én még ennél is fontosabbnak tartok, az annak a lelkesedésnek a visszatérte, amely a vasfüggöny lebontásakor létezett lakótelepeinken, de amely a gazdasági struktúraváltás durva realitásaival szembesülve elpárolgott.”

Ezt a visszanyert lelkesedést és büszkeséget még abban a Lipcsétől nagyon távol eső régióban is érzékelték, amelynek az utóbbi évtizedekben teljesen más történelme volt, mivel Nyugat-Németországban van. A Ruhr-medence keleti részén található Dortmund (590 000 lakos) folytatja átalakulását: azaz kohászati városból high-tech metropoliszá válását. Az eljárás eléggé előrehaladott állapotban van, de ebből az átalakulásból a város nem minden része nyer: a városközponttól északra fekvő Nordstadt számos munkahelyet veszített, főleg akkor, amikor egy acélmű bezárásakor egyszerre 2000 munkahely szűnt meg. Ehhez még hozzáadódik az is, hogy Nordstadt 54 000-es lakosságának 40%-a bevándorló, és a lakosságnak ezt a részét rendkívül érzékenyen érinti az ipari munkahelyek megszűnése. Innen származott az az ötlet is, hogy a lakótelep részesüljön abból a 28,8 millió eurós URBAN II programból, amelyből 10 millió euro európai forrásból származik. A 29 kiválasztott projekt félidős mérlege a következő: „16 új vállalat és 200 új munkahely, 2300 képzésben részesült személy, 2500 kapcsolatfelvétel a helyi vállalkozásokkal és a bűnözés érzékelhető csökkenése”, mondja Ralf Appel, a program igazgatója, aki azt is aláhúzza: „Az URBAN segítségével egy visszafordíthatatlan lakótelepi dinamizmus alakult ki”.

Meglehet, a látogató meglepődve csodálkozik rá a Fredeumparkban felállított és a világ legnagyobbjának számító tipi (indián sátor) látványára, ám mindez voltaképpen a Nordstadt részét képező Nordmarkt jelképe, mivel az a Dortmundban életbe léptetett URBAN-stratégiának és az azzal elért eredményeknek a legemblematikusabb része. Mindaz, ami jelenleg egy szép piactér és egy sűrűn lakott negyedben található kellemes zöldövezet, 2002-ben egy elfeledett övezet

volt, ahol alkoholisták, drogfogyasztók és prostituáltak tanúztak. Az URBAN-alapok kb. 1,1 millió eurójával a körzetet sikerült helyrehozni, „városi kalauzok” és „közterület-fenntartók” alkalmazásával pedig gondozottá és biztonságossá lehetett tenni. Egy szövetségi program keretében 18 olyan hivatalnok dolgozik, akik a munkába állásra, a tulajdonra és a közbiztonságra vigyáznak, lásd Nordmarkt utcáinak és tereinek állapotát. „Egyszerű és nagyon szimbolikus feladatokat látnak el: felszólítják az embereket, hogy a szemetet a kukákba dobják, vagy segítenek az iskolásoknak, hogy átkeljenek az utcán. Mindezek ismét értékessé teszik a szociálisan kitasztítottakat, és ismét kialakítják a társadalmi szolidaritást”, magyarázza Bernd Axmann, annak a Grünbau GmbH-nek a projektvezetője, mely a szociális beilleszkedés vállalata, és mely e berendezkedés keretszervezete.



Jelenet abból a homlokzatfestési műveletről, amelyre a lakótelepek felújítását célzó URBAN-cselekvés keretében Dortmundban kerül sor

A szociális város

„Megpróbáljuk felemelni az embereket,” árulja el Helga Beckmann. „Javítani a saját magukról és a lakótelepükről kialakított képet, elhithetni velük, hogy a pohár nem félig üres, hanem félig tele van, és hogy a hiányzó részt ők maguk is feltölthetik. Mindenféle eseményt, ünnepséget és ötletbörzét megszervezünk... Mindez projekteket generál, és anélkül, hogy sok pénzbe kerülne, vonzóvá és észrevehetővé teszi a lakótelepet.” Helga és kollégája, Martin Gansau Nordmarkt „Lakótelepi Irodájának” felelősei. Három ilyen van Nordstadtban. Ők képezik a lakosok és az állami hatóságok közötti láncszemet, „egyszerre közvetítők, ügyintézők és szervezők,” foglalja össze Martin. „Mi nem közvetlenül oldjuk meg a problémákat, nem lépünk az adminisztráció helyébe, mi csak abban segíünk, hogy az emberek megtalálják a nekik szükséges tárgyalópartnert.”

Ez a „Quartiersmanagement” – azaz „lakótelepi menedzsment” – a németországi városfejlesztés legfőbb eszköze. Ez a „lelke” annak a „Soziale Stadt” (Szociális Város) nevű koncepciónak, amelyet Dortmund szövetségi állama: Észak-Rajna-Vesztfália legelsőnek alkalmazott. Az 1993-ban elindított „Stadtteile mit besonderem Erneuerungsbedarf” (A haladéktalan felújítást követelő lakótelepek) elnevezésű szociális program volt az a legelső német program, amely transzverzálisan megközelítéssel működik. Ebben a szénbányászat és a kohászat Ruhr-medencei eltűnése miatt keletkező városi hanyatlással való megbirkózásról van szó. 1998-ban, a kísérlet sikere rábírta a szövetségi kormányt, hogy elfogadja ezt a megoldást, és hogy 1999-ben – „Bund-Länder-Programm Soziale Stadt”

(A szociális város szövetségi-regionális programja) néven – mind a 16 német szövetségi állam számára ajánlja.

A részben az URBAN kezdeményezéséből ihletődött Szociális Város program szentesíti a leghátrányosabban érintett lakótelepek átalakításának integrált és részes területi megközelítését. „Az olyan programok, mint a Szociális Város vagy az URBAN nagy hozzáadott értéke abban áll – állítja Karl Jasper, a szövetségi állam Épület- és Mobilitási Minisztériumának URBAN-koordinátora –, hogy előmozdítják a lakosok részvételét a projekteken. Ebből két előny származik mindenekelőtt: építünk az emberek tapasztalataira, és ezek alapján a projekteket is optimálisabbá és fenntarthatóbbá lehet tenni. Másodsorban: a projektek által gerjesztett dinamika olyan szociális struktúrák létrehozását teszi lehetővé, amelyek tartósan stabilizálják a lakótelepet. Végül soron, az államhatalom szerepe módosul: a segítő, a nehézségekkel küzdő állampolgárait támogató állam lesz az az állam, amely felszabadítja azt az endogén potenciált, mely lehetővé teszi, hogy az emberek segíthessenek magukon. Ez egy kicsit úgy hangzik, hogy »segíts magadon, és az URBAN segíteni fog neked«.

Ennek ellenére, Karl Jasper emlékeztet arra, hogy Észak-Rajna-Vesztfáliában az URBAN csak egy kis részét alkotja a városi akcióknak: a jelenlegi 2. célkitűzési program (hozzávetőleg 2 milliárd euro) főleg a városi övezetekben van jelen. Európa legelső helyen álló regionális gazdasága, Németország legsűrűbben lakott és legiparosítottabb szövetségi tartománya maga is évente 150 millió eurót fektet a városfejlesztésbe, mely a Szociális Város nevű program (40 millió), a városi átalakítás „Stadtumbau” nevű programja (30 millió) és a többi különféle, a kis- és közepes városok érdekében hozott intézkedések finanszírozása (80 millió) között oszlik el.

Főáramlat

A strukturális alapok által finanszírozott városfejlesztés kezelésének terén Észak-Rajna-Vesztfália előremutató álláspontot képvisel. Rendkívülinek tekinthető, hogy a szövetségi állam öt legnagyobb városának polgármesterei hivatala anélkül vesz részt az európai programok nyomán következő bizottságában, hogy hegemoniára vagy olyan előjogokra törekedne, mint amilyenekkel egyes partnerek – például kereskedelmi kamarák – rendelkeznek.

A Szociális Város program egyik kitalálója és hirdetője Ullrich Sierau volt, aki most Dortmund városának urbanisztikai tanácsadója. Ő, úgyis, mint a tartomány városfejlesztési minisztériumának korábbi osztályvezetője, olyan véleményen van, amelyet – úgy tűnik – jó néhány regionális fejlesztéssel foglalkozó személy is oszt: „Mi kedvezően fogadjuk a lisszaboni stratégia elveit: azaz tényleg előnyben kell részesíteni a versenyképességet, az innovációt, a humán erőforrások képzését... De ennek ellenére a szociális város elveiben is hiszek: senkit sem szabad magára hagyni. A két álláspont egyensúlyban kell, hogy legyen. Akárhogy is nézzük, a tőke nem megy olyan helyekre, ahol a szociális problémák megoldatlanok.”

Bővebb információk:

www.urban-leipzig.de
www.urban.dortmund.de

A német-osztrák URBAN-hálózat a két érintett országot, de Európa városfejlesztési kérdéseit illetően is kiváló forrásanyagokkal rendelkezik.

Deutsch-Österreichisches URBAN-Netzwerk
47–51 rue du Luxembourg, B-1050 Brüsszel
Tel.: +32 (0)2 5501610, Fax: +32 (0)2 5035606
c.huttenloher@deutscher-verband.org